Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

6 päivänä kesäkuuta 2013*

Kilpailu — Oikeus tutustua asiakirjoihin — Oikeudenkäyntimenettely, joka koskee SEUT 101 artiklan rikkomisen perusteella määrättäviä sakkoja — Kolmannet yritykset, jotka aikovat nostaa vahingonkorvauskanteen — Kansallinen lainsäädäntö, jossa asiakirjoihin tutustumista koskevan oikeuden edellytyksenä on kaikkien oikeudenkäynnin asianosaisten suostumus — Tehokkuusperiaate

Asiassa C-536/11,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Oberlandesgericht Wien (Itävalta) on esittänyt 12.10.2011 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 20.10.2011, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Bundeswettbewerbsbehörde

vastaan

Donau Chemie AG,

Donauchem GmbH,

DC Druck-Chemie Süd GmbH & Co KG,

Brenntag Austria Holding GmbH,

Brenntag CEE GmbH,

ASK Chemicals GmbH, aiemmin Ashland-Südchemie-Kernfest GmbH, ja

ASK Chemicals Austria GmbH, aiemmin Ashland Südchemie Hantos GmbH,

Bundeskartellanwaltin ja **Verband Druck & Medientechnik**in

osallistuessa asian käsittelyyn,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. Tizzano (esittelevä tuomari) sekä tuomarit M. Ilešič, E. Levits, M. Safjan ja M. Berger,

julkisasiamies: N. Jääskinen,

kirjaaja: hallintovirkamies C. Strömholm,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 4.10.2012 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Bundeswettbewerbsbehörde, edustajinaan T. Thanner ja N. Harsdorf Enderndorf,

— Donau Chemie AG ja Donauchem GmbH, edustajinaan Rechtsanwalt S. Polster ja Rechtsanwalt C. Mayer,

— DC Druck-Chemie Süd GmbH & Co KG, edustajanaan Rechtsanwältin C. Hummer,

— Brenntag CEE GmbH, edustajanaan Rechtsanwalt A. Reidlinger,

— ASK Chemicals GmbH, aiemmin Ashland-Südchemie-Kernfest GmbH, ja ASK Chemicals AustriaGmbH, aiemmin Ashland Südchemie Hantos GmbH, edustajanaan Rechtsanwalt F. Urlesberger,

— Verband Druck & Medientechnik, edustajanaan Rechtsanwalt T. Richter,

— Itävallan hallitus, asiamiehenään A. Posch,

— Belgian hallitus, asiamiehinään T. Materne ja J.-C. Halleux,

— Saksan hallitus, asiamiehinään A. Wiedmann ja T. Henze,

— Espanjan hallitus, asiamiehenään S. Centeno Huerta,

— Ranskan hallitus, asiamiehenään J. Gstalter,

— Italian hallitus, asiamiehenään G. Palmieri, avustajanaan avvocato dello Stato M. Santoro,

— Euroopan komissio, asiamiehinään A. Antoniadis ja P. Van Nuffel,

— EFTAn valvontaviranomainen, asiamiehinään M. Schneider ja X. Lewis,

kuultuaan julkisasiamiehen 7.2.2013 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteiden tulkintaa Itävallan oikeusjärjestyksessä unionin kilpailuoikeuden rikkomisen perusteella esitettäviin vahingonkorvausvaatimuksiin sovellettavien sääntöjen yhteydessä.

2 Tämä pyyntö on esitetty kilpailutuomioistuimena (Kartellgericht) toimivassa Oberlandesgericht Wienissä vireille pannussa menettelyssä, jossa on kyseessä Verband Druck & Medientechnik -nimisen yritysten etujärjestön (jäljempänä VDMT) esittämä pyyntö saada tutustua asiakirjoihin, jotka koskevat Bundeswettbewerbsbehörden (Itävallan liittovaltion kilpailuviranomainen, jäljempänä BWB) vireille panemaa oikeudenkäyntiä, jossa vastaajina ovat Donau Chemie AG, Donauchem GmbH, DC Druck-Chemie Süd GmbH & Co KG, Brenntag Austria Holding GmbH, Brenntag CEE GmbH, ASK Chemicals GmbH, aiemmin Ashland-Südchemie-Kernfest GmbH, ja ASK Chemicals Austria GmbH,

aiemmin Ashland Südchemie Hantos GmbH (jäljempänä yhdessä Donau Chemie ym.), ja jonka päätteeksi Oberlandesgericht Wien antoi sittemmin lainvoimaiseksi tulleen ratkaisun, jossa viimeksi mainituille määrättiin sakkoja osallistumisesta SEUT 101 artiklan vastaiseen kartelliin.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

3 Kartelleista vuonna 2005 annetun lain (Kartellgesetz 2005, jäljempänä KartG) 39 §:n 2 momentissa säädetään seuraavaa:

”Henkilöt, jotka eivät ole menettelyn asianosaisia, voivat saada oikeuden tutustua kilpailutuomioistuimen asiakirjoihin ainoastaan asianosaisten suostumuksella.”

4 Itävallan siviiliprosessilain (Zivilprozessordnung, jäljempänä ZPO) 219 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Asianosaisilla on oikeus tutustua kaikkiin tuomioistuimessa oleviin ja heidän asiaansa koskeviin asiakirjoihin (oikeudenkäyntiasiakirjat) ja otattaa niistä jäljennöksiä (kopioita) ja otteita (tulosteita) omalla kustannuksellaan, lukuun ottamatta tuomio- ja määräysluonnoksia, tuomioistuimen keskustelu- ja äänestyspöytäkirjoja ja asiakirjoja, joihin sisältyy kurinpidollisia määräyksiä.

2. Kummankin asianosaisen suostumuksella kolmannet voivat saada oikeuden tutustua asiakirjoihin samalla tavoin sekä ottaa niistä jäljennöksiä (kopioita) ja saada otteita (tulosteita) omalla kustannuksellaan, jos tämä ei ole vastoin muiden henkilöiden oikeutettuja tärkeämpiä etuja tai tärkeämpiä yleisiä etuja vuoden 2000 tietosuojalain (Datenschutzgesetz 2000) 26 §:n 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetulla tavalla. Ilman tällaista suostumusta kolmannella on oikeus tutustua asiakirjoihin ja ottaa jäljennöksiä ainoastaan, jos hän tekee uskottavaksi, että hänellä on tätä koskeva oikeudellinen etu.

_ _”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

5 Oberlandesgericht Wien määräsi 26.3.2010 antamassaan ratkaisussa Donau Chemie ym:ille sakkoja yhteensä 1,5 miljoonaa euroa erityisesti SEUT 101 artiklan rikkomisesta painokemikaalien tukkukauppamarkkinoilla. Oberster Gerichtshof vahvisti muutoksenhakutuomioistuimena 4.10.2010 antamallaan ratkaisulla tämän ratkaisun, josta on tullut lainvoimainen.

6 VDMT perustettiin tarkoituksena puolustaa sen jäsenten, muun muassa painoalalla toimivien yritysten, etuja. Se pyysi 3.7.2011 ZPO:n 219 §:n 2 momentin nojalla Oberlandesgericht Wieniltä oikeutta tutustua asiakirjoihin, jotka koskevat BWB:n Donau Chemie ym:ita vastaan vireille panemaa oikeudenkäyntiä. Pyynnön tarkoituksena oli kerätä tietoja, joiden avulla voidaan tutkia erityisesti Donau Chemie ym:iden rikkomisista VDMT:n jäsenille mahdollisesti aiheutuneen vahingon luonnetta ja määrää sekä arvioida, onko asiassa aiheellista nostaa vahingonkorvauskanne näitä yrityksiä vastaan.

7 BWB:n ja Donau Chemie ym:iden välisen oikeudenkäynnin kaikki asianosaiset vastustivat KartG:n 39 §:n 2 momentin nojalla pääasiallisesti sitä, että VDMT:lle annettaisiin oikeus tutustua kyseisiin asiakirjoihin.

8 Oberlandesgericht Wien toteaa tämän osalta, että toisin kuin ZPO:n 219 §:n 2 momentissa säädetään, KartG:n 39 §:n 2 momentissa evätään tuomioistuimelta mahdollisuus antaa ilman asianosaisten suostumusta oikeus tutustua kilpailuoikeudenkäyntejä koskeviin asiakirjoihin ja näin on myös, vaikka tutustumispyynnön esittäjä voi pätevästi osoittaa, että sillä on tätä koskeva oikeudellinen etu. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa toisin sanoen, että lainsäätäjä on Itävallan

järjestelmässä punninnut itse yhtäältä liittovaltion kilpailuviranomaisen yleistä etua hankkia tietoja kilpailuoikeuden rikkomisista ja saada ne selville ja toisaalta kolmansien etua saada oikeus tutustua asiakirjoihin tarkoituksena helpottaa vahingonkorvauskanteiden nostamista. Siten tässä punninnassa on annettu ehdoton etusija näistä eduista ensimmäiselle, jälkimmäisen vahingoksi. Tästä seuraa, että vaikka vain yksi oikeudenkäynnin asianosaisista ei ole antanut suostumustaan, tuomioistuimella, jolla ei ole oikeutta punnita kyseessä olevia etuja, on ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen mukaan velvollisuus evätä yleisesti kolmansilta oikeus tutustua asiakirjoihin.

9 Kyseinen tuomioistuin muistuttaa, että asiassa C-360/09, Pfleiderer, 14.6.2011 annetun tuomion (Kok., s. I-5161) mukaan kartelleja koskevat unionin oikeuden säännökset ja määräykset eivät ole esteenä sille, että henkilö voi saada oikeuden tutustua unionin kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllistynyttä henkilöä koskevaan leniency-menettelyyn liittyviin asiakirjoihin. Silloin, kun asiaa koskevaa unionin oikeuden sitovaa säännöstöä ei ole annettu, jäsenvaltioiden asiana on vahvistaa kansalliset säännöt kartellin vuoksi vahinkoa kärsineiden henkilöiden oikeudesta tutustua leniency-menettelyihin liittyviin asiakirjoihin ja soveltaa näitä sääntöjä.

10 Oberlandesgericht Wien korostaa kuitenkin, että unionin tuomioistuin täsmensi edellä mainitussa asiassa Pfleiderer antamansa tuomion 30 ja 31 kohdassa, että tehokkuusperiaatteen mukaisesti on huolehdittava siitä, että sovellettavat kansalliset säännöt toteutetaan siten, että niillä ei tehdä vahingonkorvauksen saamista käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi, sekä punnittava niitä intressejä, jotka oikeuttavat leniency-hakijan vapaaehtoisesti toimittamien tietojen toimittamisen ja toisaalta niiden suojelemisen. Kansalliset tuomioistuimet voivat tehdä tällaisen kansalliseen oikeuteen perustuvan punninnan ainoastaan tapauskohtaisesti ja ottamalla huomioon kaikki asian kannalta merkitykselliset seikat.

11 Oberlandesgericht Wienillä on näin ollen epäselvyyttä KartG:n 39 §:n 2 momentin yhteensopivuudesta tämän sovellettavan unionin oikeuden tulkinnan kanssa siltä osin kuin tässä säännöksessä suljetaan pois tuomioistuimen mahdollisuus punnita kyseessä olevia etuja.

12 Lisäksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että edellä mainitussa asiassa Pfleiderer annetun tuomion 30 kohdassa viitataan vastaavuusperiaatteeseen, ja se pohtii lisäksi, onko KartG:n 39 §:n 2 momentti, vaikka sitä sovelletaan samalla tavalla kaikkiin kartellioikeudenkäynteihin siitä riippumatta, perustuvatko ne kansalliseen oikeuteen vai unionin oikeuteen, kyseisen periaatteen vastainen siltä osin kuin sitä ei sovelleta muilla siviilioikeuden tai rikosoikeuden aloilla tehdystä rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamiseksi nostettuihin kanteisiin, joita kohdellaan asiakirjoihin tutustumista koskevan oikeuden osalta edullisemmin ZPO:n 219 §:n 2 momentin nojalla.

13 Tässä tilanteessa Oberlandesgericht Wien päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko unionin oikeus, kun otetaan huomioon etenkin [edellä mainitussa asiassa Pfleiderer annettu] tuomio, esteenä sellaiselle kansalliselle kilpailuoikeutta koskevalle säännökselle, jossa säädetään, että menettelyn ulkopuolisten kolmansien oikeus tutustua kilpailutuomioistuimen asiakirjoihin kartellin osanottajia vastaan nostettavan vahingonkorvauskanteen valmistelemiseksi edellyttää poikkeuksetta kaikkien asianosaisten suostumusta (myös) sellaisissa menettelyissä, joissa sovelletaan SEUT 101 tai SEUT 102 artiklaa yhdessä [perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston] asetuksen [(EY)] N:o 1/2003 [(EYVL 2003, L 1, s. 1)] kanssa, ja jossa kansalliselle tuomioistuimelle ei anneta mahdollisuutta punnita tapauskohtaisesti unionin oikeudella suojeltuja etuja niiden edellytysten määrittämiseksi, joiden nojalla tutustumisoikeus myönnetään tai evätään?

Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan kieltävästi:

2) Onko unionin oikeus esteenä tällaiselle kansalliselle säännökselle, jos sitä tosin sovelletaan yhtä lailla täysin kansalliseen kilpailuoikeudelliseen menettelyyn eikä se sisällä leniency-hakijoiden toimittamia asiakirjoja koskevia erityissääntöjä mutta vastaavat kansalliset säännökset, joita sovelletaan muissa menettelyissä, etenkin riita-asioita koskevassa siviiliprosessissa ja siviiliasioiden hakemuslainkäytössä sekä rikosprosessissa, mahdollistavat tutustumisen tuomioistuimen asiakirjoihin myös ilman asianosaisten suostumusta sillä edellytyksellä, että menettelyn ulkopuolinen kolmas henkilö tekee uskottavaksi sen, että sillä on asiakirjoihin tutustumista koskevaan oikeuteen liittyvä oikeudellinen etu eikä tutustumisoikeus ole vastoin tapauskohtaisia muiden henkilöiden tärkeämpiä etuja tai tärkeämpiä yleisiä etuja?”

Tutkittavaksi ottaminen

14 Euroopan komissio asettaa kyseenalaiseksi sen, voidaanko ennakkoratkaisupyyntö ottaa tutkittavaksi, kun otetaan huomioon sen hypoteettinen luonne. Komission mukaan minkään ennakkoratkaisupyyntöön sisältyvän seikan perusteella ei näet voida katsoa, että ZPO:n 219 §:n 2 momentin toisessa virkkeessä vaaditut edellytykset ja erityisesti edellytys siitä, että VDMT:llä on oikeutettu intressi saada oikeus tutustua kyseisiin asiakirjoihin asianosaisten vastustuksesta huolimatta, täyttyvät nyt käsiteltävässä asiassa. Vaikka siis ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoisi, että KartG:n 39 §:n 2 momentti on ristiriidassa unionin oikeuden kanssa, ja jättäisi tätä säännöstä soveltamatta, ei ole kuitenkaan näytetty, että VDMT:llä olisi oikeus tutustua kyseisiin asiakirjoihin ZPO:n kyseisen säännöksen perusteella.

15 Tässä yhteydessä on muistutettava, että SEUT 267 artiklan mukaisessa menettelyssä, joka perustuu kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen tehtävien selkeään jakoon, yksinomaan kansallisen tuomioistuimen, jossa asia on vireillä ja joka vastaa annettavasta ratkaisusta, tehtävänä on asian erityispiirteiden perusteella harkita, onko ennakkoratkaisu tarpeen asian ratkaisemiseksi ja onko unionin tuomioistuimelle esitetyillä kysymyksillä merkitystä asian kannalta. Kun kysymykset koskevat unionin oikeuden tulkintaa, unionin tuomioistuimen on tämän vuoksi lähtökohtaisesti ratkaistava ne (ks. mm. asia C-561/11, Fédération Cynologique Internationale, tuomio 21.2.2013, 26 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

16 Unionin tuomioistuin voi näet jättää tutkimatta kansallisen tuomioistuimen esittämän ennakkoratkaisukysymyksen ainoastaan, jos on ilmeistä, että pyydetyllä unionin oikeuden tulkitsemisella ei ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen, jos ongelma on luonteeltaan hypoteettinen tai jos unionin tuomioistuimella ei ole tiedossaan niitä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, jotka ovat tarpeen, jotta se voisi antaa hyödyllisen vastauksen sille esitettyihin kysymyksiin (ks. mm. em. asia Fédération Cynologique Internationale, tuomion 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

17 On todettava, että tästä ei ole kyse nyt käsiteltävässä asiassa.

18 Unionin tuomioistuimen käytettävissä olevasta asiakirja-aineistosta käy näet ilmi, että KartG:n 39 §:n 2 momentti on erityissäännös, joka koskee kilpailuoikeudenkäynteihin liittyviin asiakirjoihin tutustumista koskevia pyyntöjä, ja tämän vuoksi siinä suljetaan pois se, että näihin menettelyihin voitaisiin soveltaa ZPO:n 219 §:n 2 momenttiin sisältyvää yleistä säännöstä. Näin ollen vain siinä tapauksessa, että ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin katsoisi unionin tuomioistuimen antaman vastauksen johdosta, että KartG:n 39 §:n 2 momentti on unionin oikeuden vastainen, ja jättäisi näin ollen sitä soveltamatta, ZPO:n 219 §:n 2 momentin toisen virkkeen soveltamisen edellytykset täyttyisivät nyt käsiteltävässä asiassa, mukaan luettuna edellytys, jonka mukaan silloin, kun asianosaiset eivät anna suostumustaan, on näytettävä toteen oikeudellinen etu. Mikäli ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin katsoisi kuitenkin kyseisen vastauksen perusteella, että KartG:n 39 §:n 2 momentti on

yhteensopiva unionin oikeuden kanssa, VDMT:n pyyntö saada tutustua kyseisiin asiakirjoihin voitaisiin ratkaista vain tämän säännöksen perusteella, ja tästä seuraisi, että nyt käsiteltävässä asiassa ei voitaisi soveltaa ZPO:n 219 §:n 2 momenttia.

19 Edellä esitetyn perusteella ennakkoratkaisukysymyksiin annettavalla vastauksella on selvästi merkitystä pääasian ratkaisun kannalta, ja ennakkoratkaisupyyntö voidaan näin ollen ottaa tutkittavaksi.

Ennakkoratkaisukysymysten arviointi

Alustavia huomautuksia

20 Kansallisen tuomioistuimen esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin vastaamiseksi on heti aluksi muistutettava, että unionin oikeudella perustetaan yksityisille velvoitteiden lisäksi oikeuksia, joista tulee osa heidän oikeudellista asemaansa. Nämä oikeudet voivat syntyä siten, että ne nimenomaisesti annetaan perussopimuksissa, mutta myös siten, että ne johtuvat perussopimuksissa yksityisille, jäsenvaltioille ja unionin toimielimille asetetuista, tarkasti määritellyistä velvoitteista (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-6/90 ja C-9/90, Francovich ym., tuomio 19.11.1991, Kok., s. I-5357, 31 kohta ja asia C-453/99, Courage ja Crehan, tuomio 20.9.2001, Kok., s. I-6297, 19 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

21 Unionin tuomioistuin on jo täsmentänyt tässä asiayhteydessä, että koska SEUT 101 artiklan 1 kohta tuottaa välittömiä oikeusvaikutuksia yksityisten välisissä suhteissa ja sillä perustetaan välittömästi yksityisille oikeuksia (yhdistetyt asiat C-295/04-C-298/04, Manfredi ym., tuomio 13.7.2006, Kok., s. I-6619, 39 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen), tämän määräyksen 1 kohdassa esitetyn kiellon tehokas vaikutus vaarantuisi, jos kaikki henkilöt eivät voisi vaatia sellaisen vahingon korvaamista, joka heille on aiheutunut kilpailua rajoittavasta tai vääristävästä sopimuksesta tai menettelytavasta (em. asia Courage ja Crehan, tuomion 26 kohta).

22 Kuten vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, kansallisten tuomioistuinten, joiden tehtävänä on toimivaltansa rajoissa soveltaa unionin oikeussääntöjä, on varmistettava, että nämä oikeussäännöt saavat täysimääräisesti aikaan vaikutuksensa, ja suojeltava niitä oikeuksia, joita niissä annetaan yksityisille (ks. vastaavasti asia 106/77, Simmenthal, tuomio 9.3.1978, Kok., s. 629, Kok. Ep. IV, s. 73, 16 kohta; asia C-213/89, Factortame ym., tuomio 19.6.1990, Kok., s. I-2433, Kok. Ep. X, s. 453, 19 kohta; em. asia Courage ja Crehan, tuomion 25 kohta ja em. yhdistetyt asiat Manfredi ym., tuomion 89 kohta).

23 Yhtäältä jokaiselle kuuluva oikeus vaatia sellaisen vahingon korvaamista, joka hänelle on väitetysti aiheutunut sopimuksesta tai menettelytavasta, joka voi rajoittaa tai vääristää kilpailua erityisesti SEUT 101 artiklan 1 kohdan vastaisesti, parantaa unionin kilpailusääntöjen tehokkuutta, koska se on omiaan vähentämään sellaisten usein peiteltyjen sopimusten tai menettelytapojen houkuttelevuutta, jotka voivat rajoittaa tai vääristää kilpailua, ja edistää siten toimivan kilpailun ylläpitämistä Euroopan unionissa (ks. vastaavasti em. asia Courage ja Crehan, tuomion 26 ja 27 kohta; em. yhdistetyt asiat Manfredi ym., tuomion 91 kohta ja em. asia Pfleiderer, tuomion 28 kohta).

24 Toisaalta tällä oikeudella suojataan tehokkaasti kaikkia niitä haittavaikutuksia vastaan, joita kyseisen 101 artiklan 1 kohdan jokaisesta rikkomisesta saattaa aiheutua yksityisille, koska kyseisestä rikkomisesta vahinkoa kärsineillä henkilöillä on mahdollisuus vaatia täyttä vahingonkorvausta, joka kattaa sekä todellisen vahingon (damnum emergens) että myös saamatta jääneen voiton tai ansion (lucrum cessans), ja lisäksi he voivat vaatia korkojen maksamista (ks. vastaavasti em. yhdistetyt asiat Manfredi ym., tuomion 95 kohta).

25 Silloin, kun unioni ei ole antanut asiaa koskevia säännöksiä, kunkin jäsenvaltion asiana on sisäisessä oikeusjärjestyksessään antaa menettelysäännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaamaan yksityisillä unionin oikeuden välittömän oikeusvaikutuksen perusteella olevat oikeudet.

26 Kun kyseessä ovat erityisesti kilpailusääntöjen rikkomisen perusteella nostettuja vahingonkorvausvaatimuksia koskevat menettelysäännöt, jäsenvaltioiden asiana on vahvistaa kansalliset säännöt kartellin vuoksi vahinkoa kärsineiden henkilöiden oikeudesta tutustua tätä kartellia koskeviin kansallisiin menettelyihin liittyviin asiakirjoihin ja soveltaa näitä sääntöjä (ks. vastaavasti em. asia Pfleiderer, tuomion 23 kohta).

27 Vaikka kyseisten sääntöjen antaminen ja soveltaminen kuuluvat vielä jäsenvaltioiden toimivaltaan, niiden on tätä toimivaltaa käyttäessään noudatettava unionin oikeutta. Säännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaamaan unionin oikeuden välittömään oikeusvaikutukseen perustuvat yksityisten oikeudet, eivät erityisesti saa olla epäedullisempia kuin ne, jotka koskevat samankaltaisia jäsenvaltion kansalliseen oikeuteen perustuvia oikeussuojakeinoja (vastaavuusperiaate), eivätkä ne saa olla sellaisia, että unionin oikeusjärjestyksessä annettujen oikeuksien käyttäminen on käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa (tehokkuusperiaate) (ks. em. asia Courage ja Crehan, tuomion 29 kohta; em. yhdistetyt asiat Manfredi ym., tuomion 62 kohta ja asia C-397/11, Jőrös, tuomio 30.5.2013, 29 kohta). Tässä yhteydessä ja erityisesti kilpailuoikeuden alalla nämä säännöt eivät saa haitata SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan tehokasta soveltamista (ks. em. asia Pfleiderer, tuomion 24 kohta ja asia C-439/08, VEBIC, tuomio 7.12.2010, Kok., s. I-12471, 57 kohta).

28 Ennakkoratkaisua pyytäneen kansallisen tuomioistuimen kysymyksiin on vastattava näiden alustavien huomioiden valossa.

Ensimmäinen kysymys

29 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt kansallinen tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään pääasiallisesti, onko unionin oikeus, erityisesti tehokkuusperiaate, esteenä sellaiselle kansalliselle säännökselle, jonka nojalla SEUT 101 artiklan soveltamista koskevan kansallisen menettelyn suhteen ulkopuoliset kolmannet, jotka aikovat nostaa kartellin osanottajia vastaan vahingonkorvauskanteita, voivat saada oikeuden tutustua tähän menettelyyn liittyviin asiakirjoihin, mukaan luettuna leniency-ohjelman perusteella toimitetut asiakirjat, ainoastaan kaikkien kyseisen menettelyn asianosaisten suostumuksella ja jossa kansallisille tuomioistuimille ei ole jätetty mitään mahdollisuutta punnita tapauskohtaisesti kyseessä olevia etuja.

30 Tähän kysymykseen vastaamiseksi on todettava, että käyttäessään toimivaltaansa soveltaa kansallisia sääntöjä, jotka koskevat kartellin vuoksi vahinkoa kärsineiden henkilöiden oikeutta tutustua tätä kartellia koskeviin kansallisiin menettelyihin liittyviin asiakirjoihin, kansallisten tuomioistuinten on punnittava niitä intressejä, jotka oikeuttavat tietojen toimittamisen tai niiden suojelemisen (ks. vastaavasti em. asia Pfleiderer, tuomion 30 kohta).

31 Tällaisen punninnan tarve perustuu siihen, että erityisesti kilpailun alalla säännöt, jotka ovat liian jäykkiä – joko siksi, että niissä kielletään ehdottomasti oikeus tutustua kyseisiin asiakirjoihin, tai siksi, että niissä vahvistetaan yleinen oikeus tutustua näihin asiakirjoihin –, ovat omiaan haittaamaan etenkin SEUT 101 artiklan ja tässä määräyksessä yksityisille annettujen oikeuksien tehokasta soveltamista.

32 On näet todettava, että yhtäältä sääntö, jonka mukaan oikeus tutustua mihin tahansa kilpailumenettelyyn liittyvään asiakirjaan evätään aina, olisi omiaan tekemään SEUT 101 artiklan rikkomisen vuoksi vahinkoa kärsineiden henkilöiden vahingonkorvausoikeuden suojelemisesta mahdotonta tai ainakin suhteettoman vaikeaa. Näin on erityisesti silloin, kun nämä henkilöt voivat saada vahingonkorvausvaatimuksensa perusteeksi tarvittavaa näyttöä ainoastaan tutustumalla

toimivaltaisessa kansallisessa kilpailuviranomaisessa käytyyn menettelyyn liittyviin asiakirjoihin. Jos näet kyseisillä henkilöillä ei ole mitään muuta mahdollisuutta hankkia kyseistä näyttöä, kyseisiin asiakirjoihin tutustumista koskevan oikeuden epäämisestä seuraisi, että heille suoraan unionin oikeuden nojalla kuuluva vahingonkorvausoikeus menettäisi kokonaan tehokkaan vaikutuksensa.

33 Toisaalta säännöstä, jonka mukaan kaikki kilpailumenettelyyn liittyvät asiakirjat olisi toimitettava pyynnön esittäjälle jo sillä perusteella, että tämä aikoo nostaa vahingonkorvauskanteen, on todettava aluksi, että tällainen yleistä tutustumisoikeutta koskeva sääntö ei ole tarpeen, jotta voidaan taata kyseiselle pyynnön esittäjälle kuuluvan vahingonkorvausoikeuden tehokas suojelu, koska ei ole kovinkaan todennäköistä, että vahingonkorvauskanteen olisi perustuttava kaikkiin tähän menettelyyn liittyvistä asiakirjoista ilmeneviin tietoihin. Lisäksi tällainen sääntö saattaisi johtaa siihen, että loukattaisiin unionin oikeudessa annettuja muita oikeuksia, esimerkiksi kyseisille yrityksille myönnettyä salassapitovelvollisuutta tai liikesalaisuutta koskevaa oikeutta tai kyseisille yksityisille myönnettyä henkilötietojen suojaa koskevaa oikeutta. Lopuksi on todettava, että tällaisella yleisellä oikeudella saatettaisiin myös haitata yleisiä etuja, kuten kilpailuoikeuden rikkomisen torjuntaa koskevan politiikan tehokkuutta, koska SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan rikkomiseen osallistuneet henkilöt saatettaisiin saada luopumaan yhteistyöstä kilpailuviranomaisten kanssa (ks. vastaavasti em. asia Pfleiderer, tuomion 27 kohta).

34 Tästä seuraa, kuten unionin tuomioistuin on jo täsmentänyt, että kansalliset tuomioistuimet voivat tehdä tällaisen kansalliseen oikeuteen perustuvan punninnan tietojen antamisen ja suojaamisen oikeuttavien etujen välillä ainoastaan tapauskohtaisesti ja ottamalla huomioon kaikki asian kannalta merkitykselliset seikat (em. asia Pfleiderer, tuomion 31 kohta).

35 Vaikka onkin totta, kuten Itävallan hallitus on todennut, että kyseinen punninta on toteutettava kansallisen oikeuden yhteydessä, kansallista oikeutta ei saa toteuttaa siten, että kansallisilta tuomioistuimilta poistetaan kaikki mahdollisuudet punnita kyseisiä etuja tapauskohtaisesti.

36 Ennakkoratkaisupyynnöstä ja unionin tuomioistuimelle esitetyistä kaikista huomautuksista käy ilmi, että KartG:n 39 §:n 2 momentin mukaan oikeus tutustua kilpailutuomioistuimen asiakirjoihin myönnetään vain sillä edellytyksellä, että yksikään asianosaisista ei vastusta sitä.

37 Tällaisessa tilanteessa kansallisilla tuomioistuimilla, joiden on ratkaistava kyseisiin asiakirjoihin tutustumista koskeva pyyntö, ei ole mitään mahdollisuutta punnita unionin oikeudessa suojattuja etuja. On todettava erityisesti, että nämä tuomioistuimet, joilla on toimivalta ainoastaan todeta, että oikeudenkäynnin asianosaiset joko suostuvat näihin asiakirjoihin sisältyvien tietojen antamiseen tai vastustavat sitä, eivät voi puuttua asiaan tärkeämpien yleisten etujen tai muiden henkilöiden oikeutettujen tärkeämpien etujen suojelemiseksi eivätkä erityisesti sallia pyydettyjen asiakirjojen toimittamista, mikäli yksikin näistä asianosaisista vastustaa sitä.

38 Ennakkoratkaisupyynnöstä käy lisäksi ilmi, että kilpailutuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin asianosaiset voivat vastustaa oikeutta tutustua asiakirjoihin ilman mitään perusteluja. Käytännössä tästä mahdollisuudesta aiheutuu vaara, että asiakirjoihin tutustumista koskevat pyynnöt hylätään systemaattisesti, erityisesti, jos pyyntö koskee sellaisia asiakirjoja, joiden antaminen on vastoin oikeudenkäynnin asianosaisten etuja, mukaan luettuna asiakirjat, jotka voisivat sisältää näyttöä, jota voitaisiin käyttää vahingonkorvauskanteen perusteena ja jota pyynnön esittäjä ei voisi saada muilla tavoin.

39 Tästä seuraa, että siltä osin kuin pääasian kohteena olevassa kansallisen oikeuden säännössä jätetään oikeudenkäynnin asianosaisille, jotka ovat rikkoneet SEUT 101 artiklaa, mahdollisuus estää henkilöitä, jotka väittävät kärsineensä vahinkoa tämän määräyksen rikkomisen vuoksi, saamasta oikeutta tutustua kyseisiin asiakirjoihin, ilman että tässä säännöksessä otetaan huomioon, että tämä oikeus saattaa olla

näiden henkilöiden ainoa mahdollisuus hankkia vahingonkorvauskanteensa perusteeksi tarvittavaa näyttöä, tämä sääntö on sellainen, että unionin oikeusjärjestyksessä näille henkilöille annettujen oikeuksien käyttäminen on suhteettoman vaikeaa.

40 Itävallan hallituksen väitteellä, jonka mukaan tällainen sääntö on tarpeen erityisesti asianosaisten leniency-ohjelmaa koskevan menettelyn yhteydessä toimittamien asiakirjojen osalta, jotta voidaan taata tällaisen ohjelman ja näin ollen myös SEUT 101 artiklan soveltamisen tehokkuus, ei voida asettaa tätä näkemystä kiistanalaiseksi.

41 On totta, kuten tämän tuomion 33 kohdassa on todettu, että jäsenvaltiot eivät saa toteuttaa oikeutta tutustua asiakirjoihin siten, että tällä haitataan yleisiä etuja, kuten erityisesti kilpailuoikeuden rikkomisen torjuntaa koskevan politiikan tehokkuutta.

42 Tässä yhteydessä unionin tuomioistuin on katsonut, että leniency-ohjelmat ovat hyödyllisiä välineitä pyrittäessä tehokkaasti paljastamaan ja lopettamaan kilpailusääntöjen rikkomisia ja niillä edistetään siten SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan tehokasta soveltamista ja että se, että leniency-menettelyä koskevat asiakirjat toimitetaan henkilöille, jotka haluavat nostaa vahingonkorvauskanteen, saattaisi vaikuttaa kyseisten ohjelmien tehokkuuteen. On perusteltua katsoa, että henkilö, joka on osallistunut kilpailuoikeuden rikkomiseen, saatetaan saada silloin, kun asiakirjojen toimittaminen on mahdollista, luopumaan käyttämästä tällaisissa leniency-ohjelmissa annettua mahdollisuutta (em. asia Pfleiderer, tuomion 25–27 kohta).

43 On kuitenkin todettava, että vaikka näiden näkemysten perusteella voi olla perusteltua evätä oikeus tutustua kansalliseen kilpailumenettelyyn liittyviin tiettyihin asiakirjoihin, ne eivät kuitenkaan merkitse sitä, että tämä oikeus voitaisiin evätä systemaattisesti, koska kaikki kyseiset asiakirjoihin tutustumista koskevat pyynnöt on arvioitava tapauskohtaisesti ottamalla huomioon kaikki asian kannalta merkitykselliset seikat (ks. vastaavasti em. asia Pfleiderer, tuomion 31 kohta).

44 Tässä arvioinnissa kansallisten tuomioistuinten tehtävänä on arvioida yhtäältä pyynnön esittäjän etua saada oikeus tutustua näihin asiakirjoihin voidakseen valmistella vahingonkorvauskanteensa, ja sen on otettava erityisesti huomioon tämän käytettävissä mahdollisesti olevat muut keinot.

45 Toisaalta näiden tuomioistuinten on otettava huomioon ne tosiasiallisesti haitalliset seuraukset, joita tästä oikeudesta voi aiheutua yleisten etujen tai muiden henkilöiden oikeutettujen etujen kannalta.

46 Erityisesti leniency-ohjelmien tehokkuutta koskevasta yleisestä edusta, johon Itävallan hallitus viittaa nyt käsiteltävässä asiassa, on todettava, että kun otetaan huomioon kansallisissa tuomioistuimissa nostettujen vahingonkorvauskanteiden merkitys toimivan kilpailun ylläpitämiseksi unionissa (ks. em. asia Courage ja Crehan, tuomion 27 kohta), pelkkä väite siitä, että on vaarana, että oikeudella tutustua kilpailumenettelyyn liittyviin asiakirjoihin sisältyvään näyttöön, joka on tarpeen kyseisten kanteiden nostamiseksi, voi olla vaikutusta sellaisen leniency-ohjelman tehokkuuteen, jonka yhteydessä nämä asiakirjat on toimitettu toimivaltaiselle kilpailuviranomaiselle, ei riitä oikeuttamaan näiden tietojen saamisen epäämistä.

47 Sitä vastoin on katsottava, että koska tällainen epääminen saattaa olla esteenä kyseisten kanteiden nostamiselle ja koska kyseisille yrityksille, jotka on jo saatettu ainakin osittain vapauttaa rahamääräisistä seuraamuksista, annetaan lisäksi vahinkoa kärsineiden henkilöiden vahingoksi mahdollisuus vapautua velvollisuudesta korvata SEUT 101 artiklan rikkomisesta aiheutuneet vahingot, epäämisen edellytyksenä on, että sen on perustuttava pakottaviin syihin, jotka liittyvät kyseisen edun suojeluun ja ovat sovellettavissa kuhunkin asiakirjaan, johon tutustuminen evätään.

48 Ainoastaan vaara siitä, että tietty asiakirja voi haitata konkreettisesti kansallisen leniency-ohjelman tehokkuutta koskevaa yleistä etua, on näet omiaan oikeuttamaan sen, että oikeutta tutustua asiakirjaan ei anneta.

49 Kaikkien edellä esitettyjen seikkojen perusteella ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että unionin oikeus, erityisesti tehokkuusperiaate, on esteenä sellaiselle kansalliselle säännökselle, jonka nojalla SEUT 101 artiklan soveltamista koskevan kansallisen menettelyn suhteen ulkopuoliset kolmannet, jotka aikovat nostaa kartellin osanottajia vastaan vahingonkorvauskanteita, voivat saada oikeuden tutustua tähän menettelyyn liittyviin asiakirjoihin, mukaan luettuna leniency-ohjelman perusteella toimitetut asiakirjat, ainoastaan kaikkien kyseisen menettelyn asianosaisten suostumuksella ja jossa kansallisille tuomioistuimille ei ole jätetty mitään mahdollisuutta punnita tapauskohtaisesti kyseessä olevia etuja.

Toinen ennakkoratkaisukysymys

50 Kun otetaan huomioon ensimmäiseen kysymykseen annettu vastaus, toiseen kysymykseen ei ole tarpeen vastata.

Oikeudenkäyntikulut

51 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Unionin oikeus, erityisesti tehokkuusperiaate, on esteenä sellaiselle kansalliselle säännökselle, jonka nojalla SEUT 101 artiklan soveltamista koskevan kansallisen menettelyn suhteen ulkopuoliset kolmannet, jotka aikovat nostaa kartellin osanottajia vastaan vahingonkorvauskanteita, voivat saada oikeuden tutustua tähän menettelyyn liittyviin asiakirjoihin, mukaan luettuna leniency-ohjelman perusteella toimitetut asiakirjat, ainoastaan kaikkien kyseisen menettelyn asianosaisten suostumuksella ja jossa kansallisille tuomioistuimille ei ole jätetty mitään mahdollisuutta punnita tapauskohtaisesti kyseessä olevia etuja.

Allekirjoitukset